

אחד מרבים -

זיכרונות

ממלחמת

העצמאות

קטעים מזיכרונותיו של המחבר שלחם כמפקד זוטור באיזור חיפה והגליל

רס"ן מרדכי (מלכי) סלעי

פתיחה

באחרונה מרבים לדבר על "שדה הקרב העתידי", שבו תהיה חשיבות מכרעת לטכנולוגיה, אשר תייצר כלינשק מדויקים ובעלי כושר הרג גדול, למערכות שליטה ובקרה, שמופעלות באמצעות מחשבים ולשיתוף פעולה בין-זרועי ובין-חילי.

בניגוד לתפיסה זו מציב מאמר זה במוקד את המפקד הזוטור בצה"ל, אשר מצליח לממש בשדה הקרב את תכונותיו האישיות ואת הכשרתו הצבאית: הוא יוזם, בעל כושר אלתור, דבק במשימה ובעל יכולת להנהיג את חייליו. אם ישכיל לעשות כך, יתרום לניצחון ויחזק את המורל ואת הביטחון העצמי של חייליו. אם לא - יגרום לאי ביצוע המשימה ולאבודות מיותרות. אומנם מאמר זה עוסק בתיאור אירועים ממלחמת העצמאות, לפני 50 שנה, וצה"ל של

תש"ח שונה בהיבטים רבים מצה"ל של היום, אך עם זאת לא פג תוקפם של עקרונות היסוד במלחמה, ולא התמעט משקלם המכריע של המפקדים הזוטרים בשדה הקרב.

ספרים ומאמרים רבים נכתבו על מהלכיה ועל תוצאותיה של מלחמת העצמאות. מאמר זה מתאר מספר אירועים קרביים באיזור הגליל מאותה מלחמה, והפעם דווקא מזווית אישית, ומטבע הדברים מזווית צרה של מפקד זוטור, אשר השתתף בהם באופן פעיל - במרביתם כמ"כ ובחלקם, לקראת סוף המלחמה, כמ"מ.

מארב ליד כפר אתא (פברואר 1948)

בחודשים הראשונים של מלחמת העצמאות הייתי מ"כ בארגון "ההגנה" ולחמתי באיזור חיפה. באחד הימים הגיע לידינו מידע על התארגנות שיירת נשק של הערבים, שתנוע בציר בירוזה (ליד צומת אחיהוד) - שפרעם - כפר-אתא - חיפה. קיבלתי פקודה

לחם שתיים במלחמת העצמאות. בוגר קורס מדינים

לכצע מארב לשיירה זו ביציאה הצפונית של כפר-אתא לכיוון שפרעם.

התמקמות המארב

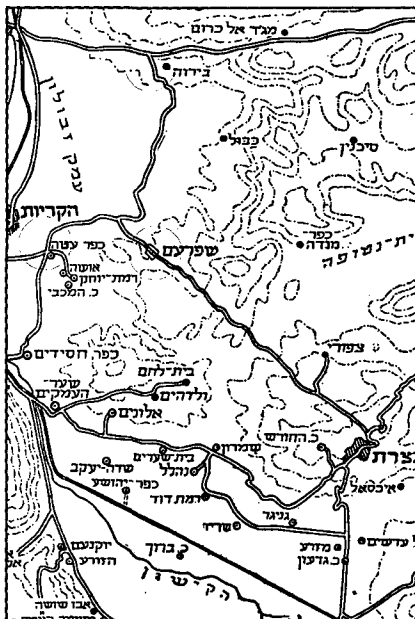
המארב בוצע 100-150 מ' צפונית לכפר-אתא, באיזור שבו בנו הערבים מספר בתים על מנת למנוע את התפשטות היישוב היהודי. כיתה אחת הציבה מקלע על גג הבניין הקיצוני, ששלט באש ובתצפית על הכביש שהתקל לכיוון מזרח. הוריתי לחיילי הכיתה לסגת בשעת חירום דרך השדות לכפר-אתא. תפקיד הכיתה השנייה, שהייתה תחת פיקודי, היה להציב מחסום אבנים בכביש ולתפוס עמדות ירי בשני בתים בקרבתו. אני ועוד 3 חיילים תפסנו עמדות לעבר המחסום בבניין אחד, ואילו 4-5 חיילים אחרים עלו על הגג בבניין שהיה קרוב יותר לכביש. תפקידם היה לפתוח באש על השיירה, לאחר שתיעצר על-ידי המחסום, למנוע נסיגה של כלי-רכב ולתת לנו חיפוי כאשר נסתער על השיירה. לאחר שהצבתי את חיילי בעמדות, ריכזתי - בעזרת חייל דובר ערבית - את התושבים הערבים במקום בטוח. הסברתי להם שאנו מתכוונים לבצע במקום פעולה צבאית, ואינני רוצה שהם ייפגעו בחילופי האש.

בשלב זה הגיע למקום מפקד הפלוגה, שהיה אחראי על הפעולה יחד עם החיילים האלה. לאחר שדיווחתי על מה שקרה, הוא הורה לי להמשיך בפעילות ולהכין את מחסום האבנים על הכביש. השוטרים הבריטים התנגדו להקמת המחסום בטענה שמפקדם צריך לעבור בכביש זה, והוא יזוף בהם על שלא דאגו לו לדרך נסיעה נוחה. הגעתי איתם להסכם שאשאיר מעבר לרכב בשולי הכביש בהתאם לרוחב הרכב שלו. לאחר הקמת המחסום המשיכו השוטרים להישאר בשטח, ואחד מהם אף ישב על אבני המחסום. ביקשתי מהם שיפנו את המקום, כי אני עלול לפתוח באש על הכביש בהתאם למשימה שהוטלה עליי, והם עלולים להיפגע. הם השתכנעו מדבריי ונסוגו לתחנת משטרה בקרבת מקום. אז סיימתי את הקמת המחסום, ואנשיי תפסו את עמדות האש על-פי התכנון.

המשך פעילות השוטרים הבריטים ופירוק המארב

לאחר זמן מה הופיעה מכונית משטרה מכיוון מזרח ונעצרה ליד המחסום. ירדו ממנה קצין, סמל ושני שוטרים ופנו לבניין שבו הייתי עם אנשיי. הקצין פקד עליי לפנות את הבניין ולחזור לכפר-אתא. עניתי לו שאני נמצא כאן בפקודת הקצין שלי, ושאיני אבצע רק את פקודותיו, כפי שהשוטרים הבריטים יבצעו את הפקודות של הקצין שלהם. הקצין נכנס איתי לבניין ודרש ממני לפנות אותו, בנימוק שמדובר ברכוש פרטי שהוא אחראי עליו. עניתי שאני משתמש בבניין רק כעמדת ירי וכי הוריתי לאנשיי שלא לפגוע ברכוש שנמצא בו. לאחר מחשבה הודיע הקצין שהפתרון למצב זה הוא שהסמל יביא למקום את ראש המועצה המקומית, וזה יורה לי לעזוב את הבניין.

לאחר זמן מה הופיע טנדר משטרה נוסף מכיוון כפר-אתא ונעצר ליד המחסום. הקצין פנה לעבר הטנדר, ואני נעתי בעקבותיו, כשנשקי מכון אליו, ונמצא קרוב לתעלה כדי שאוכל בשעת הצורך לתפוס בה מחסה. הקצין דיבר עם הסמל ברכב, שבו היו ארבעה שוטרים בריטים וארבעה שוטרים ערבים. לא אשכח את מבט התדהמה שנשקף מעיני השוטרים: הם לא יכלו לעכל את העובדה שבחור יהודי, ללא מדים, צועד עם נשק שלוף אחרי קצין משטרה בריטי. דבר כזה לא נראה עד אז, והיה בניגוד למספר מקרים שאירעו בתקופה זו, שבהם שוטרים וחיילים תפסו אנשי ביטחון שלנו, פרקו את נשקם ואסרו אותם או הסגירו אותם לידי הערבים. זמן קצר לאחר מכן הגיע למקום מפקד הפלוגה שלי והורה לי לפרק את המחסום ולבטל את המארב, כי סביר להניח שהבריטים

הופעת כוח משטרה בריטי

מייד לאחר מכן הופיע טנדר משטרה בריטי ועצר ליד שני הבניינים שבהם התמקמו חיילי. נראה שהשוטרים בטנדר הבחינו במשהו חשוד. השוטרים הקיפו את הבניין שבו נשארו שני חיילי וחזרו איתם לאחר זמן קצר כשידיהם מורמות ונשקם בידי השוטרים. החלטתי לגשת מייד אל השוטרים הבריטים ולדרוש מהם לשחרר את אנשיי. השיטה הייתה לגשת אליהם בביטחון, בלי לאיים עליהם בנשק, להודיע להם שהם מוקפים בלוחמים יהודים, ושלטובתם האישית עליהם לשחרר מייד את אנשיי. הוריתי לחייל שהיה איתי להצטרף אליי והתקדמתי לעבר השוטרים.

אחרי כ-20 מטר ראיתי להפתעתי שהחייל צועד אחריי ללא נשק. לשאלתי ענה שהסתיר את הנשק בתעלה בכביש. פקדתי עליו לחזור ולהוציא במהירות את הנשק והתקדמתי לבדי לעבר השוטרים. דרשתי מהם לשחרר מייד את אנשיי ולהחזיר להם את נשקם והוספתי שהם מוקפים על-ידי חיילים, אך אין לנו כוונה לפגוע בהם. השוטרים, שנדהמו מפניית מלאת הביטחון, שיחררו את אנשיי, אך נשארו במקום. התברר לי שהחיילים מהכיתה השנייה, שהשארתי על גג הבניין הראשון, נסוגו לכיוון כפר-אתא מייד עם בוא השוטרים הבריטים.

הודיעו לערבים על פעולתנו, ולכן אין סיכוי ששיירת הנשק תעבור במקום זה. הוא הודיע לי שבעוד 20 דקות יגיע טנדר לפנות אותנו. במשך הזמן ששוחחתי עם מפקדי צפה בנו הקצין הבריטי והבין שיש לנו קשר רצוף עם העורף.

מספר דקות מאוחר יותר הופיעו במקום ראש המועצה המקומית וסמל משטרה בריטי. הקצין ביקש מראש המועצה להורות לי לפנות את השטח, משום שאינו נמצא בשליטת כוחותינו. הסברתי לראש המועצה שהיינו במקום כדי לבצע פעולה, אך היא בוטלה, ועוד 10 דקות יבוא רכב לפנות אותנו מהשטח. קראתי לחיילים

לרדת מהגג ולגשת אליי. כאשר הם קמו, היה הקצין הבריטי המום לגמרי, משום שלא העלה על דעתו שמעל לראשו היו עוד חיילים שלנו עם נשק שמכוון אליו. לא אשכח את המראה שלו שמביט לעבר החיילים בפה פעור ועם הפתעה בעיניים.

שני אירועים נוספים נחרטו בזיכרוני בסיומה של פעילות זו:

הראשון, לאחר שריכזתי את אנשיי, הגיע טנדר ונסענו לכיוון חיפה. כאשר נכנסנו בנשק גלי לאכול ארוחת צהריים

במסעדה, פנה אליי בעל המסעדה והציע לי להחביא את הנשק במחסן, כדי שהבריטים לא ימצאו אותו אם יערכו במקום חיפוש. אמרתי לו שאחרי האירוע של היום הם לא יתפסו יותר נשק שלנו.

האירוע השני היה כאשר עמדנו לאחר הארוחה בצומת בהמתנה להסעה לבסיס, כשכלי הנשק גלויים בידנו. הייתה במקום תנועה של רכב משטרה וצבאי בריטי, אבל אף אחד לא ניסה לעצור אותנו.

פעילות יזומה באיזור יחיעם (מאי 1948)

שלושה ימים לפני ההכרזה על הקמתה של מדינת ישראל, שהייתה ב-15 במאי 1948, ערכו שתי פלוגות של גדוד 21 מחטיבת כרמלי מסע רגלי לילי מנהריה אל קיבוץ יחיעם, שהיה מבודד במשך תקופה ארוכה ומכותר ע"י מספר כפרים ערביים. מטרת המסע הייתה להחליף את חיילי הגדוד שהיו ביחיעם ולהעביר למשק ציוד חיוני וחומרי רפואה. אני הייתי מ"כ במחלקה שנשארה בקיבוץ כדי לסייע במשימות שמירה ואבטחה.

מיקוש פצצות פצצות פצצות

ב-14 במאי קיבלה המחלקה פקודה למקש את כביש כברייתרשיחא ליד מעיליא כדי למנוע מהאויב לתגבר את כוחותיו באיזור, שהותקפו באותו זמן ע"י כוחותינו. התוכנית של הגדוד קבעה שכל המחלקה תשתתף בפעילות זו, ושהמא"ז (שהיה המפקד הצבאי של הקיבוץ) ינווט את הכוח ליעדו. על חבר נוסף מהמשק, שהיה חבלן בהכשרתו הצבאית, הוטל לבצע את המיקוש.

כאשר נודע על כך לחברי המשק על המשימה, הם הוכו בתדהמה. לא זו בלבד שלביצוע המשימה יצאו כל הכוחות שהיו מיועדים להגן על המשק, אלא יצא גם מפקדם הישיר עם הכוחות, ותחושתם הייתה כשל ילדים שנעזבו. לאחר התייעצות פנימית של חברי המשק הם החליטו לדרוש בכל תוקף שלפחות המא"ז יישאר איתם ולא ישתתף במבצע והציעו שאני אהיה אחראי על ניווט הכוח, כי הבחינו שלמדתי להכיר היטב את איזור הפעילות מתצפיות שערכתי ביוזמתי מהמבצר הצלבני. בסופו של דבר החליט המ"מ להטיל עליי את ביצוע המשימה, לאחר שהודעתי לו שאני מכיר היטב את ציר התנועה ומוכן להוביל את המחלקה ליעד שנקבע.

תנועת הכוח החלה בשעה 0100 אחר חצות במטרה להגיע לנקודת המיקוש עם אור ראשון בשעה 0400. הלילה היה חשוך, ללא אור ירח, ולכן הירידה אל ואדי געתון הייתה איטית מהמתוכנן וגרמה לעיכוב בתנועת הכוח. במהלך הירידה, בשעה 0330, התלבט המ"מ אם לחזור ליחיעם או להמשיך בתנועה, כי חשש שהכוח

יגיע לכביש באור יום ויתגלה על-ידי מכוניות ערביות שנועו עליו. מאחר שהכרתי את השטח וידעתי שאנחנו קרובים למטרה, המלצתי לו להמשיך בתנועה.

המפקד קיבל את דבריי, והמשכנו לבצע את המשימה. הגענו לנקודת המיקוש בשעה 0430 והתפרסנו היקפית כדי לאבטח את עבודת החבלנים. בתחילה בוצע מיקוש בכביש נגד כלי-רכב ולאחר מכן בוצעו מיקושים נגד הולכי רגל משני צידי הכביש. השיקול לכך היה שייתכן כי תעבור מכונית עם לוחמים ערבים, ולאחר פיצוץ המכונית יקפצו הלוחמים לצדדים ויעלו על מוקשים נגד אדם.

מייד לאחר סיום עבודת המיקוש נסוגנו במהירות לעבר יחיעם. בזמן התנועה בוואדי שמענו פיצוץ חזק ומייד אחריו מספר פיצוצים חלשים. גאוה ושמחה הציפו אותנו, כי ביצענו כהלכה את המשימה ובכך מנענו מכוחות אויב להפריע לפעילות כוחותינו.

הצאת שבויה ערבי ליחיעם

בימים לאחר ההכרזה על הקמת המדינה המשיכה המחלקה במשימתה לשמור על הקיבוץ מבלי לצאת מגדרות המשק. שיטת פעולה זו לא נראתה בעיניי נכונה, וחשבתי שעל כוחותינו לצאת ולבצע סיורים רגליים לאור היום במרחק של מספר קילומטרים מהמשק כדי להוכיח לערבים שאנחנו שולטים באיזור. היה זה קו מחשבה נועז עבור יישוב שנמצא במצור ממושך, ושלרשותו עמדה מחלקה אחת בלבד.

לאחר שקיימתי במשך מספר ימים תצפיות ממושכות על האיזור ולא ראיתי כוחות אויב בסביבת הקיבוץ, העליתי את תוכניתי בפני המ"מ: ביצוע סיור רגלי על-ידי כיתת חיילים באור יום

קראתי לחיילים לרדת מהגג ולגשת אליי. כאשר הם קמו, היה הקצין הבריטי המום לגמרי, משום שלא העלה על דעתו שמעל לראשו היו עוד חיילים שלנו עם נשק שמכוון אליו

הצבתי את חוליית המקלע בוואדי מול הפועלים, שהתרכזו בטרסה השלישית, במרחק של כ-130 מטר מהם, וגם לחיילי החוליה הזאת הוריתי לקום לאחר סיום ההסתערות של הכוח לעבר הפועלים. המשכתי לנוע כ-80 מטר על גב השלוחה עם שאר חמשת הלוחמים, ולאחר מכן

התחלנו לרדת בהתגנבות יחידים לטרסה הראשונה. שם התפרסנו חזיתית מול הערבים. התקדמנו בשקט ולאט, כמעט בזחילה, עד לטרסה השנייה, כאשר אני נע ראשון. לאחר שתפסתי עמדת אש כלפי הערבים, שלא הבחינו בנו, סימנתי לחיילי להתקדם אליי אחד-אחד, כפי שאני נעתי. רוחב הטרסה היה כ-20 מטר, והפרש הגובה בין הטרסות היה כמטר. כאשר התרכזנו בסוף הטרסה הראשונה, החלטתי שכל החיילים יעברו את הטרסה השנייה בריצה, כשהם פרוסים חזיתית, במהירות ובשקט. תפסנו עמדה מול הטרסה השלישית בעמידה, מכוונים את כלי-נשקינו כלפי הערבים המופתעים, שישבו במעגל במרכז הטרסה ואכלו את ארוחת הבוקר. פקדתי עליהם בערבית לקום ולהרים את הידיים למעלה, והם ביצעו את פקודתי מייד. היו שם כ-10 אנשים בני 25-40. אחד מהם החזיק בידיו רובה ציד

ישן, והוא הניחו על הקרקע. הוריתי להם להתרכז, ומחיילי ביקשתי לשמור עליהם בשקט, כי חששתי מנוכחות עוד ערבים בבניין האבן שהיה במרחק של כ-70 מטר.

נתתי לחיילים הוראות כיצד לשמור על הערבים ונעתי במהירות עם חייל נוסף לעבר הבניין כדי לבדוק אם ישנם בו עוד ערבים. הגעתי לבניין לפני החייל שהצטרף אליי ונצמדתי לקיר כדי לאבטח אותנו מפני כל

הפתעה. צעקתי לעבר החייל שיזדרז ויעזור לי לפרוץ לבניין. כאשר הוא הגיע, עברתי בחיפוי שלו לצד השני של הבניין והבחנתי בערבים, רובם נשים וילדים, בורחים לכיוון הכביש. כנראה שמעו את קולי כאשר קראתי לחייל והגיעו למסקנה שהמקום נתפס על-ידי לוחמים יהודים, ועליהם למהר ולברוח. לא יריתי לעבר הבורחים, כי לא רציתי לפגוע באוכלוסייה אזרחית, שאיתם רציתי לחיות בשלום וגם כי חששתי שפתיחה באש תמשוך אלינו כוחות אויב בסביבה. לאחר שבדקתי את הבניין ונוכחתי שהוא ריק מאדם, חזרתי אל חיילי ששמרו על הערבים.

שיחררתי את הפלאחים הערבים, למעט אחד שלקחתי איתי כבן ערובה על מנת לאבטח את הכוח בתנועה בחזרה, אם כוחות ערביים ינסו לירות עלינו. בדרך לקיבוץ אספתי את החיילים הפזורים ובמסלול הקצר ביותר הגענו ליחיעם. חברי המשק ערכו לנו קבלת פנים חמה ומלאת התפעלות מהשבויה שהבאנו. זה חודשים ארוכים הם היו מבודדים ונתונים במצור,

למרחק של מספר קילומטרים. המפקד שקל בעניין והחליט לאשר לי לבצע את תוכניתי.

למחרת בשעה 0800 יצאתי לסיור עם כיתת חיילים שהייתה פנויה באותו יום (הכיתה שלי ביצעה בזמן זה תפקידי שמירה). לאחר צעידה קלה עצרתי את הכיתה, בדקתי את נשקם של החיילים והסברתי להם את מטרת הסיור ואת מסלולו. מינתי שני חיילים כסיירים, שתפקידם היה לנוע לפני הכיתה במרחק של 100-200 מטר בהתאם לתנאי השטח. עם תחילת התנועה הבנתי שלחיילי אין כל מושג איך נעה כיתה ביום בשטח החשוך בנוכחות כוחות אויב, במיוחד בשטח מבוטח שבו נמצאנו. עד כה מרבית התנועה של החיילים בשטחי אויב הייתה בשעות החשיכה, ולכן הם התרגלו שהסיירים נעים לפני הכוח במרחק של כ-30 מטר בלבד.

בהתחשב במיעוט האימונים שעברו החיילים החלטתי שאני אהיה הסייר הראשי, ושחייל נוסף יעזור לי. את הובלת הכיתה הטלתי על סגני, שהיה בוגר קורס מ"כים, אך טרם הוסמך לפקד על כיתה. התחלנו שוב לנוע. בדקתי כל מכשול בדרך, בחיפוי הסייר השני, ורק כאשר נוכחתי שהכול בסדר, סימנתי לכיתה לנוע לעברי. בדרך התגלו לעיניי ואדי עם טרסות (שהן משטחי אדמה מדורגים באופן מלאכותי לעיבוד חקלאי), מספר פלאחים ערבים שעסקו בשתילה ובית אבן בקרבתם.

לאחר שקיימתי תצפית לעבר האיזור, החלטתי שניתן לבצע את תוכניתי ולהשתלט על הפועלים הערבים. ריכזתי את חיילי הכיתה בעמדת תצפית על השטח והסברתי להם את מטרת התוכנית ואת אופן ביצועה: תנועה שקטה ומוסתרת לעבר הפועלים תוך הימנעות מאלימות. החיילים היו חסרי ניסיון בפעילות בשטח אויב - בעיקר על-ידי כוח קטן - וחשתי כי חלקם חושש מאוד

לבצע את המשימה. הבנתי שדיבורים לא יעזרו, וכי רק ביצוע מוצלח של הפעולה יחזק את ביטחונם של החיילים ואת האמונה ביכולתם הקרבית.

אופן ביצוע המשימה היה כך: הכיתה נעה מזרחה וצפונה, ובדרך השארתי שלושה חיילים על גבעה שצופה אל הפועלים מכאן ואל הקיבוץ מהצד השני. תפקידם היה לאבטח את העורף של הכיתה במקרה של נסיגה. הוריתי להם לקום ולעמוד במקומם כאשר יראו את הכיתה מסתערת לעבר הערבים כדי ליצור אצלם אשליה (אם יתבוננו מסביב) שכוחות גדולים של צה"ל פרוסים בשטח. נעתי עם שאר חיילי הכיתה עד השלוחה שמצפון לוואדי והתחלתי להתקדם לבדי על מנת לסרוק את השטח ולקיים תצפית קרובה לעבר איזור הפעולה. ראיתי תנועה ערה על הכביש בין תרשיחא לכברי, כ-700 מטר מנקודת התצפית, והחלטתי שעלי לפעול בצורה מוסתרת הן מהאנשים שנעים על הכביש והן מהפועלים בוואדי. לכן ציר ההתקדמות שבחרתי היה על גב שלוחה שהייתה די רחבה.

תפסנו עמדה מול הטרסה השלישית

בעמידה, מכוונים את כלי-נשקינו כלפי הערבים המופתעים, שישבו במעגל במרכז הטרסה ואכלו את ארוחת הבוקר

והנה לפנייהם שבי ערבי שנלקח בפעילות יזומה של כוחותינו שחדרו לשטח האויב.

סיור לאיסוף מודיעין

בעקבות התוצאות המוצלחות של הסיור הראשון קיבלתי אישור מהמפקד לערוך סיור נוסף במטרה לערוך תצפיות לעבר איזור הכפרים תרשיחא ומעיליא.

למחרת בבוקר יצאתי לסיור עם הכיתה שלי. בדרך לעמדת התצפית גילינו עדר עיזים גדול, אך לא ראינו את הרועה. בזהירות רבה סרקנו את הסביבה כדי לאתר אותנו בין הסלעים, אך לא מצאנו דבר. השארתי את אנשיי לשמור על העדר, ובלוויי חייל נוסף איתרתי מקום טוב לתצפית לעבר הכפרים הערביים. מרחוק ראיתי ערבי ממנה מזרחה לכיוון תרשיחא ותיארתי לעצמי שזהו הרועה שגילה אותנו וממהר לדווח על מה שאירע.

קיימתי תצפית על האיזור עד לפאתי הכפרים תרשיחא ומעיליא. כפי שהתברר חודשיים מאוחר יותר, ממצאי תצפית זו היו הבסיס להכנת תוכנית ההתקפה

של הגדוד לכיבוש הכפר תרשיחא. מאחר שהכרתי היטב את הסביבה, הטיל עליי המפקד לתכנן את ההתקפה, לערוך סיור באיזור לפני הקרב ולפקד במהלכו על מחלקת חיילים שפעלה בראש הכוח התוקף.

לאחר סיום משימת הסיור והתצפית חזרתי אל החיילים ששמרו על העדר. לקחתי גם בחשבון שרועה העדר דיווח בתרשיחא על הימצאותנו ועל פעילותנו, ולכן היה צפוי שלוחמים ערבים יצאו לאיזור כדי לפגוע בנו ולהחזיר את העדר לבעליו. החלטתי שעלי להעביר את העדר ליחיעם, משום שיוסיף הרבה לכלכלת המשק. ניצלתי את ניסיוני כבוגר בית-ספר חקלאי והובלתי את העדר לכיוון הקיבוץ. כשהתחלנו לעלות בוואדי סמוך ליחיעם, הופיעו ערבים חמושים על השלוחה שממנה ירדנו ופתחו עלינו באש רובים. הם פחדו להתקדם, כי קיבלנו חיפוי ממכונת ירייה שהוצבה על מגדל התצפית ביחיעם. אש החיפוי עברה מעל לראשינו, כי הערבים היו על השלוחה, ואנחנו היינו מתחת לקו האש. המשכתי להוביל את העדר עד לקיבוץ למרות האש שטרחה עלינו, כאשר החיילים צעדו מאחורי העדר, שימשו כוח חיפוי וירו אש רובים לעבר התוקפים. ההתרגשות והשמחה בקיבוץ היו גדולים מאוד, שכן חברי המשק חיו זה מספר חודשים מקופסאות שימורים וממים, ועתה היו לרשותם כמויות גדולות של בשר טרי ושל חלב טרי.

ההצלחה בשני הסיורים תרמה רבות לחיזוק הביטחון העצמי של הלוחמים. כל חייל חזר וסיפר על חוויותיו בסיורים אלה והפליג בדמיונו בתכנון מבצעים נועזים נגד הערבים. ואכן

הפעילות שביצענו ביומיים אלה חוללה מהפך במורל הלוחמים ובנכונותם להשתתף בפעילות קרבית. היה זה מעבר חד מחוסר ביטחון ביכולתנו להתלהבות מוגזמת ולרצון לבצע משימות מיוחדות.

דרכים עם דגלים לבנים פיהיעם

לפעילות זו ולאירועים נוספים באותה תקופה הייתה השפעה על הערבים תושבי האיזור. באותו יום בשעות אחרי הצהריים הופיעו בקרבת הקיבוץ, כשבידיהם דגלים לבנים, אנשים אחדים, שהציגו את עצמם כדרוזים תושבי הכפר ינוח. הם מסרו לנו על נכונותם לכרות הסכם שלום איתנו, אשר יכיר בנו כשולטים באיזור. נזכרתי כי רק לפני חודש נלחמתי באיזור רמת-יוחנן נגד לוחמים דרוזים, ובהם רבים מתושבי כפר ינוח. במהלך המשא-ומתן הצענו כי בתמורה להסכם השלום הם יאפשרו לכוחותינו לערוך סיור בכפרם ובכך יתנו תוקף מעשי להסכם. מאחר שהם חששו מתגובת שכניהם המוסלמים אם ייודע להם כי חתמו

איתנו על הסכם, סוכם שאנחנו נביים התקפה עליהם, שתכלול ירי באוויר על-ידי שני הצדדים, ובסיומה הם ייכנעו לכוחותינו. בשעות הערב קיבלנו הודעה מהמפקדה כי למחרת ישתלטו כוחותינו על הכפרים הערביים הנטושים בדרך ליחיעם ובכך יפתחו את ציר התנועה לכלי רכב ויסיימו את המצור הממושך על הקיבוץ. ואכן למחרת, שבוע ימים לאחר הקמת המדינה, חודש הקשר בין יחיעם לבין נהריה והמדינה הצעירה.

כיבוש הכפר בירוה (יוני 1948)

ב-10-11 ביוני 1948, ערב כניסתה לתוקף של ההפוגה הראשונה במלחמת העצמאות, כבשו חיילים מגדוד 21 את כפר בירוה, שהיה בקרבת ההצטלבות של כביש עכר-צפת עם הכביש לשפרעם (כיום צומת אחיהוד). המפקדה החליטה לנצל את הנסיגה המהירה של הערבים מביירוה כדי להתקדם מזרחה ולכבוש את הכפר מגיד אל-כרום שבבקעת בית-הכרם. פלוגה מהגדוד נעה במשוריינים על הכביש, אך נעצרה ונסוגה לאחור, לאחר שנתקלה בכוח אויב שחסם את הכביש וירה לעברנו.

משימת אבטחה

לאחר נסיעה של כמה מאות מטרים מערבה ירדה הפלוגה מהמשוריינים וטיפסה לעבר רכס השולט היטב על הכביש כדי לאבטח את מיקוש הכביש על-ידי חבלנים ולחסום אותו בפני התקדמות של הערבים. לאחר שכל הפלוגה התרכזה במקום, החליט המפקד שמספיק להשאיר במקום כיתה אחת בפיקודי

של מספר לוחמים ולאחר מכן של כולם, אך רק כאשר כל הלוחמים החלו להתקדם לעברנו, ירינו שוב באופן פתאומי מטח ירי של כדור אחד לעברם. הם שוב נצמדו לקרקע ולא ידעו מה לעשות. הגישושים שלהם חזרו פעם נוספת, וכך גם תגובתי. בקיצור, על-ידי ירי של

שלושה כדורים בלבד על-ידי כל חייל הצלחתי לעכב במשך שעתיים התקדמות של כוח אויב בעל עדיפות מספרית עלינו, בלי שהוא הצליח לירות עלינו ולהפריע לביצוע המשימה של מיקוש הכביש וחסימתו.

עם סיום עבודת החבלנים הודיעו לי שמשמית האבטחה הסתיימה. ירדנו איפוא מהרכס והצטרפנו לפלוגה שחיכתה באיזור הכביש. הערבים עדיין פחדו להתקדם לעבר הגבעה שממנה ירינו, והתנועה חזרה לבירוה עברה בלי שהם ירו עלינו.

פיגוש שני של הכפר בירוה

במהלך ההפוגה בקרבות הצליחו הערבים לכבוש את בירוה מידי כוחתינו, והגדוד הוזעק במהירות לכבוש שנית את הכפר.

לביצוע המשימה והורה לשאר הכוח לעזוב את המקום. פיזרתי את חיילי בשורה חזיתית לכיוון מזרח, וכל חייל מצא לו עמדת ירי טובה ומוסתרת. מצאתי לי סלע קטן במרכז הכיתה למסתור, שמאחוריו שיח גדול. בינתיים הצטרפה אלינו לאבטחה כיתה נוספת ממחלקה שנייה, אשר נשמעה להוראותיי, מאחר שאני הייתי הראשון שנערך במקום.

לאחר זמן מה ראיתי על הרכס מולי עשרות ערבים מזוינים שצפו לעברנו כדי לגלות אם במקום נמצא כוח, לאחר שראו את הפלוגה עולה למעלה. החלטתי לנקוט שיטת חיפוי מיוחדת, שנכנסה לי לראש ונראתה לי מתאימה למנוע מהערבים לזהות את מיקום הכוח שלנו ואת גודלו. לאחר זמן מה הם החליטו לשלוח מספר חיילים קדימה, אך לא הגבתי על כך. אבל כאשר החליטו, כנראה, כי במקום אין חיילים יהודים, וכולם החלו להתקדם, נתתי לאנשיי פקודה לירות עליהם בבת אחת כדור אחד מכל כלי-הנשק, כולל המקלעים. ההלם אצל הערבים היה חזק, שכן הם לא יכלו לדעת בעקבות ירי פתאומי של כדור אחד מהיכן יורים עליהם, וכמה חיילים נמצאים על הרכס. הערבים נצמדו לקרקע וחיכו להמשך הירי, אך זה לא הגיע, כי חיילי נצרו את נשקם. הם ניסו למשוך אש מצידנו על-ידי התרוממות

כנופיה ערבית במלחמת העצמאות

סיורי לאיסוף מזויעין

לאחר מספר ימים התייצבתי בפני המג"ד, והוא הודיע לי שעל הגדוד הוטל לכבוש את תרשיחא בעוד מספר ימים. מאחר שנודע לו שאני מכיר היטב את האיזור, הוא הטיל עליי משימה: לערוך סיור ותצפית באיזור הפעולה כדי לבדוק אם חלו שינויים בפריסת כוחות האויב בשטח, ואז להציע תוכנית לכיבוש הכפר. המלצתי בפניו על תוכנית ראשונית: תקיפה בלילה על-ידי פלוגת חי"ר, שתצא מיחיעם ותנוע מזרחא בוואדי שמצפון לקיבוץ עד סופו ותמשיך לנוע עד לגבעות החולשות על תרשיחא, ומשם תצא להתקפה. יחידות הסיוע ינועו על כביש כברי-תרשיחא, כדי שיוכלו לתת סיוע בידי תותחים ומרגמות לפלוגה בכל מקום על-פי התקדמותה. המג"ד קיבל את התוכנית הכללית והורה לי לבצע סיור עוד באותו יום עם כיתת הסיור הגדודית.

הגעתי ליחיעם ונפגשתי לשיחה עם מפקד המקום. הוא לא ידע על נוכחות כוחות אויב בסביבה, אלא רק על תנועה של ערבים בודדים. החלטתי לערוך תצפית על האיזור מ"גבעת העץ", כ-1.5 ק"מ מזרחית לקיבוץ. עליתי עם הכיתה על הגבעה בחצות הלילה וחיכיתי לאור ראשון כדי שנוכל לצפות על השטח מזרחא. אני הייתי בעמדת התצפית בתחילת המורד המזרחי, והסיירים שכבו לנוח בצד המערבי של הגבעה. עם עלות השחר הבחנתי בכוח ערבי שהחל מטפס בגבעה ונמצא במרחק של כמה עשרות מטר ממני. מאחר שהייתי במשימת איסוף מזויעין לפני ביצוע התקפה, נמנעתי מלבצע כל פעולה שהייתה עלולה לעורר חשדות אצל הערבים ולחשוף את כוונותינו. לכן הוריתי לסיירים להסתלק במהירות ובהסתור מהגבעה, לפני שהערבים יזהו את נוכחותנו במקום. ואכן הצלחנו בכך. חזרנו ליחיעם ודיווחתי למג"ד שהערבים תופסים את הגבעה רק בשעות היום ולא בשעות החשיכה. ציינתי בפניו שאין בכך להשפיע על תוכנית הפעולה, שכן מדובר בתנועה לילית בוואדי שמצפון לאותה גבעה.

לאחר עיכוב של מספר ימים, שנבע משינויים רבים שחלו במשימות הגדוד, ערכתי תצפית יום נוספת לעבר איזור תרשיחא, והפעם רק ממגדל התצפית של קיבוץ יחיעם.

הקרבת בדרך לתרשיחא

בינתיים חלו שינויים תכופים במשימות שהוטלו על הפלוגה. האחרונה שבהן הייתה לכבוש את הכפר מגיד אל-כרום, והפלוגה ביצעה תכנון מסודר ומפורט של מהלכי ההתקפה. לאחר מספר שעות שוב שונתה התוכנית, ובסופו של דבר קיבלה הפלוגה את משימתה המקורית: לכבוש את הכפר תרשיחא, אך הפעם בשעות היום. הסברתי למ"פ שההתקפה תוכננה במקורה לשעות החשיכה, ואם היא תתבצע בשעות היום, צריך לשנות אותה ולא להסתכן בתנועה אל היעד בוואדי בשטח נחות. תשובת המ"פ הייתה

כאשר הגענו לאיזור, התברר כי הערבים השתלטו על כל הכפר, פרט לגבעות מצפון-מערב ומדרום - מקום שבו החל הגדוד להיערך. אחת הפלוגות תפסה את הגבעה המזרחית, הגבוהה ביותר בשלוחה מדרום לכפר, ומחלקתנו התמקמה מערבית לה על הכתף הצמודה לגבעה כעתודה וכאבטחת האגף. כיתתי התחפרה בגזרה הצפונית מול הכפר בירוה, ושתי הכיתות האחרות במחלקה נערכו כלפי דרום וכלפי מערב. מפקדת הגדוד התמקמה על הכביש מערבית לנו, וסביב הכפר נערכו כוחות נוספים. לאחר זמן מה החלו הערבים לירות ולהתקדם לעברנו - בעיקר ממזרח, אך גם מדרום. במהלך חילופי האש נפגעו רבים מחיילי הפלוגה בגבעה המזרחית, והם החלו לסגת מערבה דרכנו לעבר מפקדת הגדוד. בשלב הזה נתתי מייד פקודה לכיתתי לשנות את פריסתה ולהסתדר חזיתית כלפי מזרח על מנת לבלום את התקדמות כוח האויב ולחפות על נסיגת חיילי הפלוגה, שהייתה מהירה ומבוהלת. יתר כיתות המחלקה שלנו הצטרפו לנסיגה, ובמהרה הופיעו לוחמים ערבים על פסגת הגבעה, כאשר הם יורים אש יעילה לעבר הכוחות הנסוגים ועלינו.

חיילי הכיתה שלי לא הספיקו לתפוס עמדות אש מתאימות כלפי התוקפים, ולכן לקחתי במהירות את המקלע הכיתתי מהחייל שהחזיק בו, תפסתי מחסה מאחורי סלע ופתחתי מייד באש חזקה לעבר הערבים. התקדמותם נעצרה לזמן מה, והם החלו לירות לעברי אש יעילה שפגעה בכובע הפלדה שלי. מיהרתי להחליף מקום, עברתי לעמדה אחרת והמשכתי לירות צרורות של 15-20 כדורים לעבר הערבים, שהיו במרחק של כ-80 מטר ממני. הם נשכבו ותפסו מחסה, אך בגלל תקלות חוזרות במקלע, שלא הצלחתי לתקן, הם המשיכו לירות ולהתקדם לעברי. בינתיים הסתכלתי סביבי וראיתי שחיילי הם היחידים שנשארו על הכתף, וכי הם תפסו עמדות והשיבו אש לעבר הערבים. שלחתי את סגני לבדוק אצל המפקד אם עלי להישאר ולחפות או לסגת, וקיבלתי אישור לסגת.

במשך הזמן (15 דקות) שבו עצרתי את התקדמות הערבים לעבר כוחותינו הנסוגים, הצליחו המפקדים לייצב קו הגנה חדש. את הנסיגה ביצעתי תוך כדי חיפוי הדדי ובלתי נפגעים עד שהגענו לקו העמדות החדש.

נשארו בשטח כל היום. הגדוד ריכו כוחות נוספים, ובלילה הם הסתערו וכבשו מחדש את הכפר.

הקרבת בדרך לתרשיחא (יולי 1948)

עם חידוש הקרבות, לאחר סיום הפוגה הראשונה, יצאה הפלוגה לאבטחת גבול לבנון. כאשר עלינו לאוטובוסים, הודיע לי המ"פ באופן מפתיע שהחליט למנות אותי למ"מ במקום המפקד שביקש להשתחרר מתפקידו.

ניתחתי את המצב בצורה כזאת: לאחר לחימה של מספר שעות היינו בנחיתות טופוגרפית ובנחיתות מספרית מול כוחות האויב; המשך חילופי האש לא סייע להשיג את המטרה: כיבוש הכפר תרשיחא; המי"פ וסגנו היו בהלם ולא תיפקדו כלל; נגרמו

לנו נפגעים רבים, והיה מחסור במים (הייתה זו שעת צהריים, והיה חם מאוד). לאור הנתונים האלה פניתי למי"פ והצעתי לסגת מהמקום. הוא ביקש ממני לסכם את הנושא עם המג"ד. הוא שקל את הצעתי ואישר אותה. הודעתי על כך למי"פ ומסרתי לו בעל פה את תוכנית הנסיגה: הכוחות על השלוחה יחפו במשך 15 דקות על נסיגתה של מפקדת הפלוגה ושל הכוחות בסביבתה, שהיו במורד השלוחה. לאחר מכן תתבצע הנסיגה של הכוחות (כשתי מחלקות) בשלוחה בחיפוי הדדי. המי"פ קיבל את הצעתי והבטיח שהוא מתחיל מייד בנסיגה.

עליתי לשלוחה (משם לא היה קשר עין למפקדת הפלוגה ולכוחות שהיו איתה בסביבתה) והסברתי למפקד המחלקה השנייה את תוכנית הנסיגה. לאחר המתנה של יותר מרבע שעה, שהייתה לדעתי מספקת לנסיגת הכוחות למטה, התחלנו לסגת בצורה מסודרת על-פי התכנון, עד שהגענו לקיבוץ יחיעם. שם נודע לי שהמי"פ - לאחר ששמע את דבריי ואישר אותם - לא זז ממקומו ואף לא הודיע לכוחות לידו על הנסיגה, וכנראה היה משותק לגמרי, יותר מאשר הערכתי קודם לכן. לאחר שנסוגו כל היחידות במעלה השלוחה, הופיעו לוחמים ערבים רבים וירו על החיילים שהיו ליד מפקדת הפלוגה. במקום החלה נסיגה מבוהלת עם פצועים, אך שישה חיילים פצועים הושארו במקום.

כאשר נודע לי הדבר, מיהרתי לאיזור וראיתי, לדאבוני, שהלוחמים הערבים עדין נמצאים בשטח. הדבר פגע בי חזק: רק לפני עשרה ימים הייתי מי"כ, ועתה נטלתי על עצמי לנהל את הפלוגה נוכח השיתוק וההלם שאחזו את המי"פ וסגנו. הצטערתי שלא לקחתי את הפיקוד על הפלוגה בשעה קשה זו, וייתכן כי כך יכולתי להציל כמה חיילים. ההרגשה הכבדה הזו רדפה אותי זמן רב, אך לדעתי עשיתי את המכסימום שניתן היה לעשות בתנאים ההם. הפלוגה הועברה למחנה עורפי, ושם נפגשנו עם המג"ד, שבא להיות איתנו ברגעים הכואבים שלנו. דיווחתי לו על מה שהתרחש בשטח ושאלתי אם נהגתי נכון בכך שנסוגתי בניגוד לפקודתו של המי"פ. המג"ד ציין שהחלטתי הייתה נכונה בהתחשב במצבו הנפשי של המי"פ ושיבח את התנהגותי בהמשך הקרב, במיוחד על כך שנטלתי יוזמה בניהול ענייני הפלוגה.

בלילה חזרתי לשטח עם כיתת חיילים כדי לחפש אחר נעדרים, אך בעקבות ירי ממארב של ערבים נסוגנו ליחיעם. במהלך ההפוגה השנייה נכנסתי לשטח בליווי משקיפי או"ם ופיניתי חמש גופות של חיילינו. שתיים לא הצלחתי למצוא, אחת מהן הייתה של הקשר שלי, שנפגע כקילומטר וחצי מזרחית לשאר ההרוגים ולא פינינו אותו במהלך הנסיגה.

שלפי הידיעות שבידיו אין כוחות אויב באיזור, ולכן ההתקפה תהיה צעידה לעבר הכפר ללא לחימה.

הפלוגה החלה לנוע מיחיעם מזרחה בשעה 0600. התנאים שבהם פתחנו את הקרב היו לא טובים: החיילים היו עייפים, לאחר שבלילה כמעט שלא ישנו, לא היו פגזים למרגמה, והליקוי העיקרי היה שהתכנון של ההתקפה לא היה מתאים לשעות היום. הפלוגה נעה בטור עורפי לאורך הוואדי, כשמחלקתי מובילה. כאשר התקרבו ליגבעת העץ, שעליה קיימתי תצפית מספר ימים קודם לכן, נפתחה לעברנו אש לא חזקה. המי"פ נתן לי פקודה להמשיך להתקדם למרות הירי. כאשר הגיעה המחלקה לסוף הוואדי, נפתחה לעברנו אש חזקה מלפנים ומהצדדים. הודעתי על כך למי"פ בקשר אלחוטי, אך שוב הוא דרש להמשיך בתנועה תוך חיפוי המחלקות מאחור. חשבתי שזה בלתי יעיל, שכן חיפוי באש שטוחת מסלול צריך לתת מהאגפים של הכוחות ולא מאחוריהם.

בשלב זה פרסתי את המחלקה חזיתית במעלה הגבעה כלפי החזית (מזרח) והצדדים אל מול כוחות האויב שירו עלינו. יצאתי לערוץ סיוור בין הכוחות ונוכחתי לדעת שאנחנו נמצאים במקום הנמוך ביותר ומוקפים משלושה צדדים על-ידי כוחות האויב, הפרוסים על השלוחות מסביב. הודעתי למי"פ בקשר שהנחיתות הטופוגרפית של המחלקה בקרב באור יום מחייבת אותי לסגת. המי"פ לא קיבל את דעתי ולא אישר לי לסגת, אך בכל זאת, עקב המצב הקשה של הכוח והסיכון הגדול לחיי חיילים בלא תכלית, הודעתי לו בקשר שאני נסוג. אירגנתי את הכוחות לנסיגה מסודרת בחיפוי הדדי, כאשר כיתה אחת מחפה באש על נסיגת שתי הכיתות האחרות למרחק של כמה עשרות מטרים, ולאחר מכן הן מחפות על נסיגת הכיתה הקדמית כמה עשרות מטרים מאחוריהן. תוך כדי הנסיגה גיליתי, להפתעתי, כי שאר המחלקות החלו לסגת בלי חיפוי ובלי להמתין לנסיגת המחלקה שלי, שהייתה הקדמית בפלוגה. תוך כדי נסיגה פינינו לאחור פצוע קשה שהושאר בשטח, ונודע לי שנפגעו מספר חיילים מהמחלקה שלי. הודעתי למי"פ שהערבים נמצאים מעלינו, על השלוחה מצפון, ולכן צריך להקים קו הגנה במעלה השלוחה. המי"פ אמר שהוא מטיל עלי לבצע את המשימה. עליתי למעלה עם חיילי המחלקה שלי, ובדרך פגשתי עוד חיילים מהפלוגה שעלו והתפרסו במקום. ניהלנו קרב יריות וצלילות עם הכוחות הערביים שהיו במרחק של כ-150 מטר מאיתנו, ובמהלך חילופי האש נפצעו מספר חיילים. בהעדר אלונקות הצריך כל פינוי פצוע עזרה של ארבעה חיילים, ולכן הלכו והתמעטו כוחותינו במהירות. סיירתי ביחידות על השלוחה וגיליתי שבכל הפלוגה נשארו כ-50 חיילים בלבד.

המג"ד הודיע שקיימת אפשרות לסייע לנו בירי אש תותחים, והמי"פ הטיל עלי את ביצוע המשימה. מסרתי למג"ד נצ. של מיקום כוחותינו ושל מיקום כוחות האויב, אך עם תחילת הירי התברר שהפגזים נופלים קרוב מדי לחיילינו, ולכן ביקשתי מהמג"ד להפסיק את הירי, כי לא ידעתי כיצד לטווח את התותחים.